

CONSIDERAȚII PRIVIND DREPTUL SUBIECTIV CIVIL

Conf. univ. dr. Sevastian Cercel

Le droit subjectif civil régit les prérogatives de la personne dans l'espace juridique constitué par les normes au droit civil. LL'analyse de la structure du droit subjectif civil se doit de soisir la disposition interne de celui-ce, d'identifier ses éléments composant comme aussi les connexions et interactions existantes entre ces éléments. On peut affirmer que parmi les éléments du droit subjectif civil se tiennent le titulaire, le contenu et l'objet dudit droit, la protection juridique vouée à celui-ci, mais aussi les rapports juridiques exprimant les connexions et les interactions de ces éléments.

1. Prin drept în sens obiectiv se înțelege un ansamblu de norme juridice, ordinea juridică, iar prin drept în sens subiectiv se trimite la prerogativele persoanei în ordinea obiectivă dată¹. Termenul *drept subiectiv civil* trimite așadar, la prerogativele persoanei în spațiul juridic organizat prin normele dreptului civil. Dreptul subiectiv civil este definit, în general, ca posibilitate recunoscută de legea civilă subiectului activ – persoană fizică sau juridică – în virtutea căreia aceasta poate, în limitele dreptului și moralei, să aibă o anumită conduită, să pretindă o anumită conduită corespunzătoare – să dea, să facă ori să nu facă ceva – de la subiectul pasiv și să ceară, la nevoie, concursul forței coercitive statale². S-a spus că „dreptul subiectiv civil este puterea ce o are fiecare individ de a pretinde ca facultățile, aptitudinile și puterile sale care sunt îngrădite, sau mai exact în limitele în care ele nu sunt îngrădite prin lege, să fie nu numai respectate, adică nesupărate de alții sau de societate prin organele sale, ci să fie, atunci când ele s-au tradus în actele de voință creatoare de raporturi cu alții, sprijinite de societate prin organele sale spre a fi aduse la îndeplinire efectele raporturilor create”³. De asemenea, s-a spus că dreptul subiectiv civil este prerogativa recunoscută și garantată de normele dreptului obiectiv (civil) în temeiul căreia titularul său poate trage dintr-o situație juridică determinată un anumit avantaj sau folos material ori moral⁴.

¹I. Dogaru, D.C. Dănișor, Gh. Dănișor, Teoria generală a dreptului, Ed. Științifică, București, 1999, p. 287; Istrate Măcescu, Curs de drept civil, Ed. All Beck, Restitutio, București, 2000, p. 49-54.

²Gh. Beleiu, Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil, ediția a VII-a revăzută și adăugită de M. Nicolae, P. Trușcă, Ed. Universul Juridic, București, 2001, p. 74; idem, Drept civil român, Ed. Șansa, București, 1992, p. 72; I. Dogaru, Drept civil român, vol. I, Ed. Europa, Craiova, 1996, p. 107-108; Gabriel Boroi, Drept civil. Partea generală. Persoanele, Ed. All Beck, 2001, p. 57; Eugen Chelaru, Drept civil. Partea generală, Ed. All Beck, București, 2003, p. 54-55; Petrică Trușcă, Drept civil român, Ed. Global Lex, București, 2002, p. 86-87; Ovidiu Ungureanu, Manual de drept civil. Partea generală, Ed. All Beck, 1999, p. 47-48.

³Matei B. Cantacuzino, Elementele dreptului civil, Ed. All, Restitutio, 1998, p. 25 și urm.; a se vedea și Ion Deleanu, Drepturile subiective și abuzul de drept, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1988, p. 49

⁴Marin Nicolae, Prescripția extinctivă, Ed. Rosetti, București, 2004, p. 83. „Dreptul subiectiv este puterea garantată de lege voinței unei persoane, în temeiul căreia aceasta este în măsură, în vederea valorificării unui interes personal direct, să desfășoare o conduită determinată sau să ceară unui terț îndeplinirea unei acțiuni sau abținerea de la o anumită activitate” - I. Muraru, E.S. Tănăsescu, Drept Constituțional și instituții politice, Ed. All Beck, 2003, vol. I, p. 5.

2. Analiza elementelor cuprinse în structura dreptului subiectiv este dificilă dacă avem în vedere că a fost pusă sub semnul întrebării chiar existența acestuia. Fără a intra într-o dispută doctrinară, vom încerca o succintă prezentare a elementelor dreptului subiectiv civil⁵. S-ar putea spune că, în general, analiza *structurii* dreptului subiectiv civil trebuie să surprindă alcătuirea *internă* a acestuia, să *identifice* elementele sale componente, precum și legăturile și interacțiunile acestor elemente. Se va accepta *ab initio* că „identificarea” acestor elemente poate fi supusă unor modificări ori că unul sau mai multe dintre acestea, într-o altă abordare, pot fi definite diferit. Pe de altă parte, credem că în identificarea acestor elemente și în determinarea conținutului lor se poate pleca de la clasificare drepturilor subiective civile, așa încât se poate afirma că anumite elemente vor avea un anumit conținut pentru o anumită categorie de drepturi. Vom observa, mai întâi, că în doctrina noastră este analizată, de regulă, *structura raportului juridic civil și a obligației civile*, structura dreptului subiectiv civil fiind mai rar pusă în discuție. Astfel, se arată, *exempli gratia*, că prin structura obligației se înțelege „elementele esențiale, intrinseci ale raportului de obligații”⁶. În realitate este analizată *structura raportului de obligații*, considerându-se că *obligația este un raport de drept civil* și se arată că elementele componente sunt: subiectele, conținut, obiect și sancțiune.

3. După cum s-a arătat⁷ analiza dreptului subiectiv și obligației în cadrul raportului juridic ține de o anumită concepție care acordă prioritate relației asupra persoanei, de vreme ce subiectul de drept devine o premisă a raportului. Fără a respinge ideea că dreptul obiectiv se ocupă de relații, se poate susține că finalitatea sa nu o constituie însă raporturile juridice, nici măcar drepturile sau obligațiile, ci împlinirea individuală⁸. Așadar în centrul analizei ar trebui să se afle subiectul și conduita sa delimitată prin drepturi subiective și obligații, relația devenind astfel un element al dreptului subiectiv (și al obligației). În acest cadru, mai întâi, se va vorbi de structura dreptului subiectiv civil, iar nu de cea a raportului juridic civil. Pe de altă parte, se poate spune că dreptul subiectiv civil și obligația civilă au, în structură, *aceleași* elemente, cu mențiunea că, pentru fiecare, conținutul acestor elemente este diferit. Așadar, elementele componente ale dreptului subiectiv civil sunt și elementele obligației civile corespunzătoare, specifice, iar conținutul și specificitatea elementelor dreptului subiectiv civil vor determina conținutul elementelor obligației civile. Altfel zis, ceea ce *pretinde* dreptul (persoana în virtutea dreptului) trebuie să *ofere* obligația (cel ținut de obligație).

⁵Pentru structura dreptului subiectiv, Ion Deleanu, *Drepturile subiective și abuzul de drept*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1988, p. 16-36; idem, *Părțile și terții. Relativitatea și opozabilitatea efectelor juridice*, Ed. Rosetti, București, 2002, 167-172; P. Roubier, *Droit subjectifs et situations juridiques*, Dalloy, Paris, 1963, p. 97 și urm; J. Dabin, *Le droit subjectif*, Dalloz, Paris, 1952, p. 49 și urm.; Traian Ionașcu, ș.a., *Tratat de drept civil, vol. I, Partea generală*, Ed. Academiei R.S.R., București, 1967, p. 187-191 – se concluzionează că *interesul* este elementul structural fundamental al dreptului subiectiv civil.

⁶Liviu Pop, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, tratat, ed. II, Ed. Fundația Chemarea, Iași, 1998, p. 12-17. A se vedea și I. Dogaru, P. Drăghici, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Ed. Themis, Craiova, 2000, p. 23-29; C. Stătescu, C. Bîrsan, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Ed. All Beck, București, 2000, p. 4-5.

⁷I. Dogaru, D.C. Dănișor, Gh. Dănișor, op. cit. p.

⁸Profesorul Istrate Micescu arată că „drepturile nu sunt decât aspecte sub care se diversifică personalitatea umană, desfășurându-și existența într-un mediu social”, op. cit., p. 90 și urm.

4. Se admite, în general, că dreptul subiectiv civil are un *subiect activ* care poate fi persoană fizică sau persoană juridică⁹. Pentru că noțiunea de „subiect activ” trimite la cea de „subiect pasiv” și s-ar putea înțelege greșit că dreptul subiectiv civil are și un astfel de subiect, se poate spune că dreptul subiectiv civil, ca de altfel orice drept subiectiv are, mai înainte de orice, un *titular*. Când se afirmă că titularul este un element al dreptului subiectiv civil, nu se susține implicit că persoana este mai puțin importantă decât dreptul subiectiv, aparținând acestuia. În realitate, persoana are drepturi subiective civile. „Titularul” arată *cine* are dreptul subiectiv civil.

5. Prin *conținutul* dreptului subiectiv civil se trimite la prerogativele juridice ale acestuia. Se arată *ce* poate să facă ori să pretindă titularul dreptului. Uneori legea civilă arată expres care este conținutul (întindere, limite) dreptului subiectiv civil, alături acesta este stabilit, în limitele legii, de cel care a hotărât ori de cei care au convenit ca un astfel de drept să existe. Spre exemplu, art. 480 C.civ. stabilește conținutul dreptului de proprietate și dispune că prerogativele juridice ale acestuia sunt: posesia, folosința și dispoziția asupra unui lucru. Or, dreptul la nume îi acordă titularului, potrivit legii, mai multe prerogative: posibilitatea de a purta numele, posibilitatea de a cere îndreptarea oricăror greșeli privind numele din orice act, posibilitatea de a se opune, în limitele legii, folosirii aceluși nume de o altă persoană. În situația în care dreptul subiectiv civil rezultă din voința expresă a unei/unor persoane (cuprinsă într-un act juridic) conținutul său juridic va fi, de principiu, acela pe care cei interesați l-au urmărit. Lucrurile se pot complica în cazul unui litigiu, când cei implicați au, prin ipoteză, interese contrare, situație în care judecătorul poate să intervină pentru a tranșa întinderea și limitele dreptului respectiv prin *interpretarea* actului (sursei dreptului).

6. Pe de altă parte, *obiectul* dreptului subiectiv civil trimite la *valoarea socială* care formează *miza* dreptului¹⁰. Uneori se arată că obiectul trebuie să fie determinat (sau, cel puțin, determinabil) și poate fi un lucru sau o persoană asupra căreia titularul dreptului exercită prerogativele care alcătuiesc conținutul juridic¹¹. Dacă pentru drepturile reale se admite ușor că au ca obiect un lucru (un bun), există drepturi subiective civile care nu au ca obiect o valoare de ordin material, ci una intelectuală sau morală, așa cum sunt, spre exemplu, drepturile subiective civile nepatrimoniale (dreptul la nume, dreptul la domiciliu ori reședință, dreptul la stare civilă).

Chiar dacă nu întotdeauna obiectul ori conținutul unui drept subiectiv civil pot fi delimitate ușor, o mențiune se impune: persoana fizică *nu* poate fi obiect al vreunui drept subiectiv civil, ea poate fi însă *ținută*, obligată, să respecte un anumit drept. Spre exemplu, titularul unui drept de creanță este îndreptățit să pretindă o anumită conduită unei persoane (debitorului), însă obiectul dreptului nu este persoana, ci cuprinsul acelei conduite. Dacă prerogativele dreptului subiectiv civil (conținutul) vizează obiectul acestuia, ele nu pot să privească direct persoana, ci (numai) *acțiunile* (conduita) acesteia. În altă ordine de idei, ține de esența raporturilor de drept civil că persoana implicată *nu riscă* pierderea libertății sale dacă încalcă un drept subiectiv civil, ci își riscă doar bunurile (patrimoniul) care pot fi atinse pentru impunerea dreptului respectiv.

⁹ M. Nicolae, op. cit., p. 84; I. Deleanu, op. cit., p. 40-48.

¹⁰ Pentru obiectul dreptului subiectiv, a se vedea, I. Dogaru, D.C. Dănișor, Gh. Dănișor, op. cit., p. 289.

¹¹ M. Nicolae, op. cit., p. 84.

7. În structura dreptului subiectiv civil un loc aparte îl ocupă *protecția juridică* a acestuia. Se spune că dreptul subiectiv este protejat de ordinea juridică, iar titularului său i se asigură posibilitate să îl impună și să îl realizeze. Ideea ocrotirii și garantării drepturilor subiective civile constituie un principiu fundamental al dreptului civil, iar unele drepturi subiective civile sunt mai întâi protejate prin norme constituționale ca drepturi fundamentale (cum este dreptul de proprietate). Când se afirmă că protecția juridică a dreptului subiectiv civil ține de esența acestuia se are în vedere și faptul că sancțiunea specifică dreptului civil (ca ramură) este *restabilirea* dreptului subiectiv civil încălcat, care constă în repararea prejudiciului cauzat sau în încetarea acțiunii prin care se atinge dreptul, iar această restabilire se obține, de cele mai multe ori, prin intermediul procesului civil¹². Cu mențiunea că protecția juridică înseamnă mai mult decât acțiunea civilă (mai mult decât constrângerea, în general) se poate spune că acțiunea în justiție este un mijloc important de protecție a dreptului subiectiv civil. Ca regulă generală, orice atingere a unui drept subiectiv civil poate fi adusă în fața judecătorului printr-o acțiune civilă specifică. Se impune a se preciza că din rațiuni care țin de ideea înlăturării incertitudinii din raporturile juridice civile se admite că dreptul material la acțiune neexercitat în termenul stabilit de lege se stinge prin prescripție extintivă. Prescripția nu înlătură însă în întregime protecția juridică a dreptului subiectiv.

8. În fine, se arată că *relația juridică* este un element al dreptului subiectiv, de vreme ce dreptul se manifestă numai în raport¹³. Mai întâi, din perspectiva obiectului dreptului, dreptul subiectiv apare ca o legătură exclusivă de apartenență și de stăpânire, sugerând *dispoziția* exclusivă a titularului asupra valorii care formează obiectul dreptului. Pe de altă parte, din perspectiva celorlalte subiecte de drept, dreptul subiectiv civil stabilește o *legătură juridică* între titular și cel(cei) ținut(i) să-l respecte. În acest cadru se afirmă că nu există drept subiectiv civil fără obligație civilă corelativă, după cum nu există obligație civilă fără un drept subiectiv civil.

Într-o altă abordare, se consideră că dreptul subiectiv civil și obligația civilă ce-i corespunde alcătuiesc (împreună) conținutul raportului juridic civil în cadrul căruia au apărut. Dreptul subiectiv civil este privit astfel ca o parte a unui element al raportului juridic civil. Fără a nega importanța teoretică și practică a unei astfel de analize, care s-a impus de multă vreme, se poate afirma că *relația juridică* privită în cadrul (în structura) dreptului subiectiv civil nu trebuie confundată cu raportul juridic civil (pe care îl numim aici clasic)¹⁴. În acest sens, relația juridică exprimă, mai întâi, legătura dintre celelalte elemente ale dreptului subiectiv civil: *titularul* are anumite *prerogative* (conținut) cu privire la o anumită *valoare* socială (obiect) într-un anumit cadru. Pe de altă parte, ea arată cum dreptul subiectiv civil este pus în legătură cu obligația civilă specifică și face posibilă și vizibilă impunerea dreptului subiectiv și protecția acestuia. Dreptul subiectiv civil (ca orice drept subiectiv) cuprinde și presupune o anumită *relație* (juridică) a titularului său cu ceilalți subiecți și are sens, după cum s-a spus, numai prin proiectarea lui în societate¹⁵.

¹² G. Boroi, op. cit., p. 10; Gh. Beleiu, op. cit., 2001, p. 27.

¹³ I. Dogaru, D.C.Dănișor, Gh. Dănișor, op. cit, p. 289-290.

¹⁴ A se vedea, I. Deleanu, op. cit., p. 41-42. Autorul arată că unele drepturi subiective izvorăsc direct din lege, fără a fi necesară nașterea în acest scop a unui raport juridic, așa încât nu trebuie *legată* existența dreptului subiectiv de existența raportului juridic.

¹⁵ I. Deleanu, *Părțile și terții. Relativitatea și opozabilitatea efectelor juridice*, Ed. Rosetti, București, 2002, p. 167-172.